



www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi



INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Jean Dubuffet'nin Sanatı Art Brut*

Art of the Jean Dubuffet Art Brut

Hatice Nilüfer Süzen**

Abstract: The term “Art Brut” is “Raw Art”. This movement, which was born in France, emerged with the works of unfamiliar artists, prison prisoners, and psychiatric patients. The creator of this idea was the painter Jean Dubuffet. Dubuffet, together with his artist friends Breton and Tapie, refused the arts, which are the products of the culture gained by spreading the “Raw Art” movement to the masses. His reputation quickly spread from this moment due to the fact that his art was actually rough. Dubuffet has approached the works of those who do not have an artist identity with certain mental illnesses of the children and the uneducated people with a passion for interest. For years he has tried to compile a large collection of such works. These works were presented as a true essence of human creativity without artistic and aesthetic concerns and introduced to the society. The works of the excluded people who could not keep up with social life faced the audience. According to him, objects or works are more valuable with their unformed defects, black and raw, unprocessed. This new art, which does not evoke the objective world and where the nature images of the figures are not included, has brought a new breath to contemporary art. Jean Dubuffet was against popular and accepted movements of modern art such as classicism, academy, romance, impressionism. He ignored all the intellectual and aesthetic values that drove the critics of the artists of the 20th century, following his audience. Art Brut, in this study, about the life and works of its founder Jean Dubuffet; The stages and reasons of the establishment of art brut, the artist's life, works and different techniques used Art Brut, his artists and identities learning qualitative research, local and foreign sources, information libraries, link and original Works taht will set an example are discussed.

Structured Abstract: Indruction

The term “Art Brut” literally means “raw art”. Originated in France, the Art Brut trend has characteristically emerged with the works made by naive artists, prison inmates and patients with psychiatric disorders who have not any reputation or any formal arts education. The Art Brut concept was invented by Jean Dubuffet. Rejecting the widely accepted “isms” trends in art, Dubuffet, along with his artist friends Breton and Tapie, spread the “raw material” movement to the masses, thereby treasuring the belief that “Everyone has a chance”. With the Raw Art brut, as it is often translated, or “Outsider Art” as called in America, Jean Dubuffet paved the way for exploring, dignifying, exhibiting, collecting and protecting the art created by mentally ill or psychiatric patients and naive artists. In 1945, Jean Dubuffet begun collecting “Art Brut”. He also started

* Bu makale International Congress on Science and Education 2018 (UBEK ICSE 2018)'de sunulan sözlü bildiriden genişletilerek hazırlanmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş ABD
Assistant Professor Doctor, Pamukkale University, Fine Arts Education Department, Department of Painting Education
ORCID 0000 0002 2020 5551

hsuzen@pau.edu.tr

Cite as/ Atıf: Süzen, H.N. (2020). Jean dubuffet'nin sanatı art brut. *Turkish Studies - Social*, 15(6), 3117-3129.

<https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.44332>

Received/Geliş: 18 June/Haziran 2020

Accepted/Kabul: 20 October/Ekim 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 27 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

visiting and exploring mental hospitals and prisons in Sweden and France, respectively. He met with museum curators, writers, artists, publishers, doctors, and prison directors. Professor Charles Ladame, the director of Bel-Air Asylum in Geneva, gave a small workspace to Dubuffet. Following his return to France, Dubuffet proposed a first definition of "Art Brut". In 1948, the non-profit-making Compagnie de l'Art Brut was founded by Dubuffet and art critics André Breton and Michel Tapié with the purpose of collecting and analyzing raw art works already available outside the boundaries of the formal art world. The "raw art" trend thus permanently found a place for itself in the art world. Collections were developed including the works by prominent artists such as Adolf Wölfli, Fleury-Joseph, Crépin Aloise, Miguel Hernandez and Henry Salingardes. In his speech in 1946, Dubuffet says: "It is the man in the street that I'm after, whom I feel closest to, with whom I want to make friends and enter into confidence, and he is the one I want to please and enchant by means of my work". For him, objects or works are more valuable when they are untouched, rugged, unrefined. This new non-objective art form, regardless of figures, objects and nature images, has broken new ground in contemporary art. Jean Dubuffet was against the mainstream and fashionable art movements such as classicism, academic art, romanticism and impressionism. He ignored all intellectual and aesthetical values which 20th century artist and critics pursue. Starting from the zero point of creativity, Dubuffet intended to objectively look, see, read, interpret and evaluate without any concern for power. He wanted to draw attention of rich, garish and avant-garde audiences to the art of simple, naive, sincere and self-expressive individuals depicting people or phenomenon that deeply affected their souls. He was in no way obligated to any figure or subject and away with the option of canvas or color. He therefore pursued his works with unprecedented materials such as sand, gravel, pulp, waste, flowers, tree bark and metal without any aesthetics concern. For Dubuffet, art was a tool, not a goal. He attempted to adopt the naiveness and sincerity of individuals who did not have the values of western culture and art, and whose sole purpose was to express themselves by painting rather than writing. He changed the language of the painting while choosing his subjects. He presented examples of novel expansion through his non-figurative paintings closing their doors to the nature and world. He cared the works of illiterate people, those who have not even heard the names of Leonardo, Michelangelo, Dürer, Vermeer, Picasso and Matisse and have never visited museums as well as pure-hearted people with bewildered gaze, freaks, outcasts, mentally ill people who use their impulses in their creations. (Edgü, 2005). In the words of Paul Klee, he wanted to "forget everything and start over like a child". He was drawn to naive people who did not received a formal art education and who did not know how to paint. In fact, Art Brut was a definition of self-expression. Art Brut is associated with naive art, graffiti art, primitive art and outsider art. Art helps emotional relief or revival of the forgotten memories. With the power of art, whether it is a writing, word, movement or visual painting, it is possible to relieve and communicate. Communicating means the expectation of being understood. In such a communication, emotions are transformed into symbols, signs and images. Each individual has unique symbol. While some people take credit for ready symbols, some of them produce unique symbols. The concept of beauty, idealized from the Greek art, has now been replaced by simple and pure expressions. Consequently, unique art products that do not compete with each other emerged. Dubuffet did not believe the existence of "psychiatric or psychological" art and did not discriminate between those who were mentally ill and did not have any formal art and painting education and self-taught artists. He emphasized work of everyman and democratic nature of creativity. He particularly admired the pure power of raw art and its untrammelled expression. Jean Dubuffet unintentionally developed art therapy. While art therapy is process-focused, art education is product-focused. The objective of art therapy is to value process rather than product. In this respect, information, application examples and workshops should be provided in art institutions and organizations, where the works of adults or children with special needs, psychiatric/psychological problems are evaluated and read, in terms of reading, understanding, interpreting and evaluating,

To this end, this study deep-dives Art Brut and Jean Dubuffet. Samples chosen from the works of Jean Dubuffet were discussed through art criticism and visual analysis and supported by literature review.

Keywords: Art, Modern Art, Jean Dubuffet, Art Brut.

Öz: Art Brut teriminin karşılığı "ham sanat"tır. Fransa'da doğan bu akım ünlü olamamış sanatçıların, cezaevi mahkûmlarının, psikiyatri hastalarının yaptığı eserler ile ortaya çıkmıştır. Bu fikrin yaratıcısı ressam Jean Dubuffet idi. Dubuffet, sanatçı arkadaşları Breton ve Tapié'yle birlikte "ham sanat" hareketini kitlelere yayarak kazanılmış kültürün ürünleri olan sanatları tamamen reddetmiştir. Sanat kural ve kaygı tanımayan niteliği nedeniyle hızla yayılmıştır. Dubuffet, çocukların, eğitimsizlerin, ruhsal hastalıkları olup, sanatçı kimliğine

sahip olmayanların yapıtlarına ilgiyle yaklaşmıştır. Yıllarca bu tür yapıtlardan oluşan geniş bir koleksiyon derlemeye çalışmıştır. Bu eserleri sanatsal ve estetik kaygısı olmayan insan yaratıcılığının gerçek özü olarak sergileyip topluma tanıtmıştır. Sosyal hayata ayak uyduramayan dışlanan kişilerin eserleri izleyici ile karşı karşıyaydı. Ona göre nesnelere ya da yapıtlar, biçimlendirilmemiş kusurlu, karam, ham olanı işlenmemiş halleriyle daha kıymetlidir. Figürlerin nesnelere doğa görüntülerinin yer almadığı, nesnel dünyayı çağrıştırmayan bu yeni sanat, Çağdaş sanata yepyeni bir soluk getirmiştir. Jean Dubuffet, Klasisizm, Romantizm, İzlenimcilik gibi popüler ve kabul görmüş modern sanat akımlarına karşıydı. 20. Yüzyılın sanatçıları, eleştirmenlerini, izleyicilerini peşinden sürükleyen tüm düşünsel ve estetik değerleri yok saymıştır. Art Brut, kurucusu olan Jean Dubuffet'nin hayatı ve eserlerini konu alan bu çalışmada; Art Brut'un kurulma aşamaları ve nedenleri, sanatçının, yapıtları ve kullandığı farklı teknikler Art Brut, sanatçıları ve kimlikleri, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yerli, yabancı kaynaklar, görsel kütüphaneler, bağlantılar ve örnek teşkil edebilecek özgün eserlerle tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Modern Sanat, Jean Dubuffet, Art Brut.

Giriş

Sanat üretimi ve üreticisinin imge ve nesnelere yüklediği anlamlar izleyicileri ya da tüketicileri tarafından ne kadar anlamlandırılır? Bir sanat nesnesine bakarken neler hissedilir? Sanat üreticisi neden iletişim kurma ihtiyacı hisseder? Sanat üreticisi sadece gördüğünü yansıtan içinde sanatçının varlığının bulunmadığı içi boş bir yansımayı red eder. Burada, önemli olan sanat nesnesinin üstlendiği görevdir. Sanat eğitimi almış sanatçılar estetik kaygılarla eserlerini üretirken eğitim almamış naifler sanat nesnelere nasıl üretirler? Tamamen maddi çıkarlar üzerine inşa edilen modern ortamda sanatçının tavrı ne olacaktır? Özgürlük iç dünyaya sığınmak mı, yoksa dış dünyaya ayak uydurmak mı demektir? Doğru yol akıl ve mantıktan mı yoksa duygu ve sezgiden mi geçiyordur? Önemli olan hayal gücü mü yoksa bilgi midir? Bireysel yargılara önem veren bir sanatçı toplumcu düşünceler karşısında ne yapmalıdır? Toplumsal ilişkiler gittikçe dünyevi ihtiyaçlara göre kurulurken ruhsal ihtiyaçlar ne olacaktır? (Yılmaz,2006:16). Sanatçılar nesne görüntülerini atarak tuvallerini en saf hale getirmek için uğraşmışlardır. Onların nesne görüntüsüne olan bu karşı duruşları doğal olarak bir içe dönüşe ve duyguları sorgulamalarına yol açmıştır. Bir zamanlar bir resmin değeri onun dinsel içeriğinden kaynaklanıyordu. Sonra bu değer kaynağı resmi yapan yüce ve benzersiz insan olarak açıklandı. Modernizmle birlikte gelen toplumsal, evrensel ve bireysel kimlik özellikleri bir anlamda sosyal yapıyı oluşturan varlığın yani bireyin kolektif ruh içerisinde bulunan ve tarım kültürü anlayışına dayalı klasik dönem özelliklerini bir tarafa bırakıp; yoğun ve kalabalık banliyö metropollerinde yalnızlaşmasına neden oldu. Bu yalnızlaşma ve yabancılaşma bir bakıma modern dönem sanatçılarının eser oluşturmada esin kaynağı teşkil etmesi açısından önemlidir (Şahin,2016:84)

Dolayısıyla da eser benzersiz biricik bir varlık olarak karşımıza çıktı. Deha sahibi insan sanatçı imgeleri hem düşünüyor hem de mükemmel tekniği sayesinde nesnelleştiriyordu. Platon tarafından dile getirilenler, gözlerimizle gördüğümüz bu dünyadaki nesnelere, görmediğimiz başka bir dünyadaki ideaların temsilidir, görüntüleridir. Yılmaz (2017:143-144)'ın René Passeron'dan aktardığına göre, Dali kendini şöyle tanımlamaktadır. Madem ki paronaya zihinde ciddi bir kusur olmamasına karşın varlığını sürdüren bir çeşit kendinden geçiş, sayıklama ya da coşma anında düş ve gerçeğin birbirine karıştığı bir ruhsal durumdu, o halde bu ruh hali işe yaramaz mıydı?

“Tan yeri ağarırken kalkar ve elimi yüzümü yıkamadan, giysilerimi giymeden yatağımın karşısındaki resim sehpasının başına otururum. Böylece sabah kalkar kalmaz ilk gördüğüm imge tuvalimim imgesidir, aynen uykuya dalmadan önce en son gördüğüm imge gibi. Gözlerim tuval üzerinde sabitlenmiş bir durumda uyumaya çalışırım., böylece uyuduğumda onu biçimi aklımda kalmış olur ara sıra gece yarısı birdenbire yataktan kalkar ve tuvale ay ışığında bir kez daha bakarım. Ya da tam iki uyku kestirme arasında zihnimi hiçbir zaman boş bırakmayan işi

gerçekleştirmek için ışıkları yakarım. Gün boyu sehpanın başında otururken bir medyum gibi gözümü tuvale dikerek beklerim ki tuvalden fırlayıp dışarı çıksınlar” (Yılmaz, 2007:143-144).

Gombrich'e (1986:4) göre; “sanat” denilen şey yoktur aslında. Yalnızca sanatçılar vardır. Sanatçılar eser üretirken toplumun sesi nefesi olma isteği ile yola çıkarlar. Sanat tüketicilerinin söylemeye cesaret edemediği korktuğu, utandığı, cezalandırılmak istemediği tüm içgüdüsel veya vahşi duyguları özgürce ifade ederler. İfade aracı her ne olursa olsun sanatın tüm disiplinleri ile sanatçı özgün yapıtlarıyla karşımıza çıkmaktadır.

Pek çok sanatçı görüşleri aşır fantezi, sürrealizm, rüya resimleri ve rastlantı yoluyla arkanın “gerçekliğine” ya da “maddedeki ruha” ulaşmak istemiştir(Jung,2016:259).

Sanatsal bağlamda ele aldığımızda Aydınlanma fikir ve mantığının tezahürü Avangard ruh sürekli yeniyi ve geleceği hedeflemiş; O ana dek eşi benzeri görülmemiş bir sanatın ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. Böylelikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Modern Sanat denilen ve yaklaşık bir asır sürecek, etkileri günümüze kadar devam edecek bir sanat döneminin tohumlarını atılmıştır. Modernlik bir anlamda geçmişten kopuşu ve gelecekçiliği düşlerken, diğer taraftan modernizmin evrensel kültür söylemi adı altında formal/biçimci bir sanat anlayışına gönderme yapan, yerel kültür özelliklerini reddeden bir yapı haline dönüşmüştür. Sanatta geleneğin reddi anlamına gelen modern sanat, sanayileşme ve toplumsal çöküntünün sebep olduğu yalnızlık ve karamsarlık gibi fenomenleri sanat eserlerine yansıtmıştır (Şahin,2016:77). Sanatla yaşam arasında sınır olmamalıdır. Buna bir örnek verecek olursak; 1975 yılında Kopenhag'taki Charlonttenburg Sanat Festivali'nde “Sanat Güzel Olmalı Sanatçı Güzel Olmalı” adında bir içerikle gösteri yapan Marina Abramoviç'i hatırlamalıyız. Makyajlı ve giyinik olmayan sanatçı oldukça güzel görünüyordu. Sonra sağ elindeki metal fırça ve sol elimdeki metal tarakla saçını sağlı sollu taramaya başladı. Tarama işini yaparken bir yandan da sürekli olarak “Sanat güzel olmalı, sanatçı güzel olmalı” diye söyleniyordu. Sonra birdenbire saldırgan bir hale geçti; ta ki saçına ve yüzüne zarar verinceye kadar bir saat boyunca devam etti. Kendine yaptığı bu eziyet, Batı kültüründeki en temel korkulardan biri olan acı korkusunu kafasından atma dolayısıyla kendi bedenindeki varoluşu yakalama düşüncesinin yansımasıdır (Yılmaz2007:301). Sanat dünyayı anlamak için bakışımızı yenilemeye yönelik naif bir çabadır. İşte bu noktada Art Brut'un kurucusu Jean Dubuffet'i tanımak gerekir.

1. Jean Dubuffet Kimdir?

Asıl adı Jean Philippe Arthur Dubuffet olan sanatçı Fransa'nın Le Havre kentinde dünyaya gelmiştir. 20. Yüzyılda yaşamış ressam ve heykeltıraştır.

“Jean Dubuffet, daha çok resimleriyle tanınmasına rağmen heykel alanında da farklı malzeme, biçim ve renk kullanımıyla önemli bir sanatçıdır. 1918'de Académie Julian'da resim eğitimi almaya başladıktan sonra, sanatın maddi getirilerinden şüphe etmeye başlar. Bu nedenle altı ay sonra okuldan ayrılır. Daha sonra baba mesleği olan şarap ticaretiyle uğraşır. Yaşamının farklı dönemlerinde resim yapar, defalarca bırakıp geri döner. 1942'de artık kendini tamamen resme vermeye karar verir ve 1944'te sergi açarak bu dönem sürrealist gruba yaklaşır. 1948'de bir grup arkadaşıyla kurdukları 'art brut' koleksiyonu oluşturur 1953 yazında bir sel felaketinin resmini yapmak üzere dostu Piere Betencourt'la Savoie bölgesindeki dağlara çıkar. Dubuffet taslaklar üzerinde çalışırken dostu bir kelebek yakalayıp kanatlarını koparıp alır. Sanatçı, bu kanatları kâğıt üzerinde bir yüz oluşturacak biçimde kullanılır. Dubuffet bu işe merak salar ve dönüşünde “kelebek kanadından portreler” yapmaya başlar. Sanatçı, kelebek kanatlarıyla uğraşmaktan zevk alır. Birçok resminde çakıl taşları, otlar, toprak malzemeler ile üretime devam eder. Uzun süre mürekkeple ıslatılmış kâğıtlardan ve yağlıboya tablolarından kesilmiş parçalarla kolajlar yaparak arayışlarını sürdürür.” (Edgü, 2005: 50).

Çalışmalarında resimden heykele uzanan bir yapı gözlenen sanatçı, sıradan insanı konu alır ve herkes gibi resim yapmayı reddeder. Sonuçta ortaya mükemmel Dubuffet eserleri çıkar.

Dubuffet'in, mizah yönü çok güçlüdür. Sanatçı çoğu kez hayal dünyasını yaşanır mekânlar haline dönüştürmeyi başarmıştır. Dubuffet'nin sanatı farklı alanlara taşıma çabası ve sonrasında ortaya çıkan ürünler, onun zekâsı ve tasarımlarıyla yoğrulmuş sanat eserlerine dönüşmüştür. “Onun çalışmaları ne Gerçeküstücülük, ne Dışavurumculuk, ne Dadacılık, ne de Soyutlama sayılır, ama hepsinden de bir parça içerir. Dubuffet sanki resmi yeniden bulmak ister gibidir, bunun dışında bir şeyi umursamaz. Böylece biçimi olmayan soyutlamalarla alaycı ve kaba bir anlatım ve olgunlaşmamış çocuksu karalamalar arasındadır (Lyton1991:280).

Uz'un aktardığına göre (2012); “Gördüğümüz şeyleri bize tekrar kendi yorumlarını katarak gösteren sanatçıların işleri hiç ilgisini çekmez. Olanın yeniden var edilmesini veya hiç var olmayanın bize sunulmasını heyecan verici bulan Dubuffet, toplumun marjinal kesimi, mahkumlar, akıl hastaları ve çocukların yaptıklarını gerçek sanat eseri olarak algılar. Ona göre cinsellik, delilik, sarhoşluk, sanatın en önemli, en gerçek bileşenlerindedir. Yaratıcılık delilikle beslenir. Her ne şekilde olursa olsun zehirlenme olmadan sanat yapmak olası değildir”.

Geleneksel ve kuralcı sanata karşı duruş sergilemektedir. Eserlerinde alçı, asfalt, toprak gibi tamamen doğal malzemeleri tercih etmiştir. Kurumuş çiçekler, otlar, ağaç kabukları gibi malzemelerle alışılmışın dışındaki tarzıyla, kendisinden sonraki kuşaklara yeni bir yol açan Dubuffet'nin heykel çalışmaları da Avrupa ve ABD'de uzun yıllar sergilenmiştir. New York'ta Chase Manhattan Plaza üzerine yerleştirilen Manhattan Bank Anıtı, Houston'da Hayaletli Anıt, Chicago'da Dikilmiş Hayvanlı Anıt'ları bilinen önemli çalışmalarındandır (https://www.artbrut.ch/en_GB/art-brut/what-is-art-brut)

Aşağıda sanatçının farklı dönemlerinde farklı tekniklerle oluşturduğu eserlerinden örnekler sunulmuştur. Eserlerinde zaman ya da mekân mefhumu olmadan içten ve doğal kompozisyonlarını taş ve ipek baskı tekniğiyle birlikte, karışık tekniklerle üretmiştir. Grafiti tarzı kompozisyonlarında estetik bir kaygı gütmeyen çalışmalarını poliüretan malzemelerle şekillendirmiştir.



Resim 1: Jean Dubuffet “Yeşil ŞapkalıAdam” 1954 tüyb



Resim 2: Jean Dubuffet “Unutulmaz olaylar 1” 1978 Üç Renkli İpek Baskı



Resim 3: Jean Dubuffet “Kalabalık Kent” Renkli İpek Baskı



Resim 4: Jean Dubuffet, “Kırmızı Giysili Kişi” 1961 Taşbaskı



Resim 5: Jean Dubuffet “Vals” 1944 Taşbaskı



Resim 6: Jean Dubuffet “Havuç Burun” 1961 Taşbaskı



Resim 7 : Jean Dubuffet “Piyaniist” 1944 Taşbaskı

Kâğıt üzerinde çalıştığı büyük boyutta resimleri, yeni görseller ve ilkel imgeler olarak karşımıza çıkar. Biçimsel açıdan değişen çalışmaları onun önünü açar ve "Hourloupe" serisine başlar. Jean Dubuffet, heykel çalışmalarında projeden anıta kadar farklı teknik ve üsluplar kullanır.

En uzun soluklu, en özgün, önemli ve bilinen anıtsal çalışması, 1962-1974 arası hayal ve ideal dünyasını anlattığı; polistren, polyester, poliüretan, püskürtme beton ve epoksi boya tekniği ile yaptığı bu “Hourloupe Çevrimi” dizisidir. Bu yaratıklar homurdanarak, bizim dünyamıza katılırlar. Canlı renkler, garip sayılabilecek karakterler, bitkiler, kentsel yerleşimler, içine girilebilen mağaralar, içinde bolca espri barındıran, kocaman, acayip görünümlü heykeller, onun en önemli dönemini yansıtır. (Uz, 2012:631).

Poliüretan üzerine epoksi boyamayla, 6 m yüksekliğinde, maketi 1973'te hazırlanıp 1988'de bitirilmiş bir çalışmadır. Paris Halk Hastanesinin inşası sırasında, mimar Pierre Riboulet tarafından sipariş edilmesi üzerine gerçekleştirilmiştir. Dubuffet Washington Ulusal Galeri girişi için çeşitli projeler geliştirmiştir. Beyaz üzerine siyah, kırmızı ve mavi çizgilerle bir eli yukarda ayakta duran figürün hatları ve konturları belirlenmiştir. Heykelin hastane önündeki yeri ve konumu hasta çocukları selamlar şeklinde düşünülmüştür.

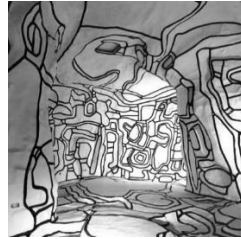


Resim 8: Jean Dubuffet, “Karşılama”, 1988.

(<http://www.egitim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-31-40/sayi-36-ekim-2012/631-art-brut-ve-jean-dubuffet-nin-heykelleri>)

Poliüretan üzerine epoksi boya ile 1969-70 yılları arasında tamamladığı eserinde sadece tavandaki küçük bir açıklıktan aydınlatılan heykele küçük bir kapıdan girilebilir. Bu görünüm izleyicide merak uyandırır ve içine alır. Bu anıtsal çalışma, izleyicide fiziksel olarak bedenini şaşırtan, hareketlerini değiştiren ve yön veren bir deneyim yaşatır (Uz, 2012:631).

İzleyiciye imgelere girme imkânı veren, imgenin karşısında değil içinde olma deneyimi yaşatan gerçek üstü düşünmeye zorlayan yontularını gerçekleştirmiştir.



Resim 9: Jean Dubuffet, “Kış Bahçesi” 1969–70.

(<http://www.egitim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-31-40/sayi-36-ekim-2012/631-art-brut-ve-jean-dubuffet-nin-heykelleri>).

2. Art Brut Sanatı

Art Brut, Fransızca bir terim olup, Türkçe tam karşılığı “ham sanat”tır. Art Brut'ta amaç; ünlü olmayan, kendi kendini yetiştiren, cezaevi yükümlülerinin ve ruh hastalarının ürünlerini ortaya çıkarmak olmuştur. Deliliğin sanatı, dışarıda kalmış sanat, bir anlamda ‘öteki’nin sanatı olarak adlandırılabilir. Hastalıklı beyinler, sürekli davranış değişikliklerine neden olduğu için yaratıcılığı azaltan nedenlerdir diye düşünülür. Oysa onlar duygusuz değildirler, aksine yaptıkları çalışmalarla tedaviye daha duyarlı hale gelebilmektedirler (Thévoz, 1980:16).

Adını Dubuffet'nin koyduğu ‘Art Brut’un hiçbir akımla benzerlik göstermemesi, yapıtların kişilerin kendi benliklerinden kaynaklanması, çoğunlukla toplum dışına itilmiş kişilerin ürünleri olması ve Dubuffet'nin 1945'ten başlayarak bu tür yapıtları araştırması, toplaması ve sergilemesiyle sanat dünyasında yeni bir ses yeni bir sanat oluşmuştur. “Çocuk resimlerini anımsatan bir yönü olan bu ürünlerde, tıpkı çocuklar gibi bu kişiler de sanat biçimleri ve tekniklerinin farkında değildirler.

Yarattıkları yapıtlar o anda doğal olarak, içlerinden geldiğince, hiçbir dış etkene ve kurala dayanmadan oluşur. Bu kişileri naiflerden ayıran önemli özellik, geleneksel anlatım tekniklerle ilgilenmemiş olmalarıdır. Estetik ve kültür üzerine bilgileri ve birikimleri yoktur. Çoğu kez çevrelerinde var olan taş, ağaç kütüğü, deniz kabuğu gibi gereçlerden yararlanmışlardır. Jean Dubuffet tuvallerine kalın katmanlar halinde dolgu malzemeleri sürer; bu katmanlarda çocuklara, delilere has desenler oluşturur. Art Brut sanatçıları Alberto Burri ve Antonio Tapié, kaba, ilkel doku anlayışıyla içgüdüsel desenlere yönelirler. Dubuffet ve Breton'la birlikte 1948 yılında *Compaigne de l'Art*'ı kuran üyelerden biri olan Tapié, Galerie René Drouin'deki Foyer de l'art Brut'nun müdürlüğünü yapmıştır. Tapié biçimsel olmayan soyut sanat eğilimini desteklemeye ve tanıtmaya başlamıştır (Harrison&Wood,2011:670).

Tapié, tuvalde boya, vernik, kum ve toz mermer ile savaş yıkıntılarını yaratır. Burri, savaş döneminin kanlı bandajlarını hatırlattıkları için kullandığı eski çuval parçaları ve paçavralardan kaba kolajlar oluşturur. Kömürleşmiş tahtalar, yanmış erimiş folyolar ve darbeleri teneke levhalardan kurduğu kolajları, güçlü bir acıyı, korkuyu ve vahşeti yansıtır (Kaptan, 2014: 3969).

Eserleri oluşturan imgeler onların hayatının içindedir. Bu imgeler onların korkularını, özlemlerini, acılarını dile getirmektedir (Edgü, 2005:111). Bunun için önce İsviçre, sonra Fransa'da psikiyatri hastanelerini, ceza evlerini ziyaret etmiştir. Cenevre'de, Profesör Charles Ladame, hastanede ona küçük bir bölüm ayırarak çalışma imkânı sağlamıştır. Daha sonra Fransa'ya dönüşünde Dubuffet, 'Art Brut'un ilk manifestosunu yayınlamıştır. Dubuffet, özellikle André Breton, Michel Tapié ve Jean Paulhan, Charles Ratton, Henri-Pierre Roché yardımlarıyla 1948'te Paris'te 'Art Brut' yapıtlarını toplayıp inceleyerek, kar gütmeye amacı olmayan "Companie de l'Art Brut"ü kurmuşlardır. Aralarında Adolf Wölfli, Fleury-Joseph, Crépin Aloise, Miguel Hernandez ve Henry Salingardes'in de çeşitli eserlerinin yer aldığı koleksiyon oluşturulmuştur (Thévoz, 1980:53).

1949'da Paris'te Galerie René Drouin'de düzenlenen koleksiyonun ilk sergisinden sonra, 1951'den 1962'ye kadar Amerika'da ressam Alfonso Ossorio'nun Long Island'daki evine yerleştirilmiş, 1962'de Paris'e geri getirilmeden önce New York'ta sergilenmiştir. 1967'de Modern Dekoratif Sanatlar Müzesi'nde "Art Brut" koleksiyonunun en önemli sergilerinden biri yapılmıştır. Jean Dubuffet 1945 yılından itibaren büyük çabalarla topladığı eserlerle bir koleksiyon ve sonra bir müze oluşturmayı başarmıştır. Bu koleksiyon büyüyerek iki bini aşkın eseri bulmuş ve daha sonra 1971'de Dubuffet tarafından İsviçre'nin Lozan kenti belediyesine bağışlanmıştır (Dickerson, 2018:292)

Dubuffet koleksiyonuna katmak için eserlerin üç özelliğini dikkate almıştır. İlk olarak Art Brut'u yaratan sanatçı toplumdaki uzak olmalı, sanatçı zihinsel olarak hasta veya sosyal olarak izole olabilir. İkincisi, sanat eseri herhangi bir sanat okulu, galeri veya müzenin dışında üretilmeli ve sadece yaratıcısının özel kullanımı için yaratılmalıdır; diğer bir deyişle, sanat eserlerinin olağan alıcıları dikkate alınmadan veya gerçekten de hiçbir alıcıya saygı duyulmadan düşünülmelidir. Üçüncüsü, yapılan sanatın tarzı bilinen bir sanatsal tarzdan ziyade kişisel buluştan gelmelidir; kendi saf ve samimi ifadesi olmalıdır.

Burada Dubuffet'yi etkileyen isimlerden birini kısaca anmak gerekir. Akıl hastalarının sanatsal üretimleriyle ilgilenen Psikoterapist Hans Prinzhorn 1922'de yayınladığı *The Artistry of Insane* adlı kitabında akıl hastaları ve toplumdaki izole edilmiş bir yaşam süren insanlarla ilgili araştırmalar yapan diğer doktorlardan bu araştırmalarına sanatsal bakış açısını dâhil etmesiyle ayrılır. Akıl hastalarının herhangi bir "sanat terapisinin" ürünü olmayan 5000'den fazla resmini toplayarak büyük bir koleksiyon oluşturan Prinzhorn'un temel amacı, bu insanların toplum tarafından teşvik, övgü, kınama gibi yönlendirmelerle; kurullarla ve sistemlerle müdahale edilmediği için özünü kaybetmemiş sanatçıları olduğunu ispat etmektir. Her toplumun ve tarihsel sürecin sanatçısı kendine özgüdür. Bu nedenle Primitif dönemde bir Van Gogh yetişmez, Gotik çağda bir Marcel Duchamp çıkmaz ya da Bizans ikonografik sanatında bir Salvador Dali görülemezdi. Ancak bu toplumsal ve

tarihsel belirlenmişliğinin yanında bireysel yetenek ve psikolojik etmenler de kendini hissettirir (Aydın 2009:262-263).

Art Brut Sanatçılarından Bazı Örnekler

Dubuffet, ilkel ve doğrudan ekolsüz, çocuklarla delilerin sanatında bulunan canlılık ve saflığın temsilleriyle Art Brut koleksiyonu oluşturmuştur. Bunlar bazıları aşağıda tanımlanmıştır.

Koleksiyondaki en ünlü Art Brut sanatçılarından biri, İsviçreli şizofren hastası Adolf Wölfli'dir (1864-1930), Wölfli yaklaşık otuz yıl boyunca ruh sağlığı ve hastalıkları hastanesindeki hücrelerinde muazzam büyüklükteki otobiyografisiyle, hayatının gerçek ve düşsel yönlerini işlemiştir. Ayrıntılı metinler ve illüstrasyonlarla eserlerinde fantastik ve gerçeküstü yorumlara ulaşmıştır.

Wölfli'nin eserleri, 1972 yılında Bern'de kurulan Adolf Wölfli Vakfı tarafından koruma altına alınarak ve Bern Güzel Sanatlar Müzesi'nde sergilenmeye başlamıştır.



Resim 10: Adolf Wölfli Neveranger adasının genel görünümü, 1911
(<https://web.archive.org/web/20160825172255>)

Bir diğer sanatçı, İngiliz Madge Gill (1884-1961), kendisine resim çizme emri veren “görülmemiş bir gücün” rehberliğinde hatları iç içe geçip bozulmuş genç kız portreleri çizmiştir. Portrelerini çizerken ona seslenen bir kadın sesiyle hareket ettiğini söylemektedir. Belki de bu ses onun korkularının ya da bastırılmış duygularının sesleridir. Çözülmemeyen iç içe geçmiş portreler karmaşayı ve çözülmemeyen ilişkileri yansıtmaktadır.



Resim 11. Madge Gill İsimli

(https://web.archive.org/web/20160825172255/http://www.artbrut.ch/en/21092/-%20Jean_Dubuffets_Art_Brut)

Aloïse Corbaz İsviçre'nin Lozan kentinde doğmuştur. 1936 yılına kadar mürekkep kullanarak çalışmalarını sürdürmüştür. Çalışmalarında ezilmiş bitki yaprakları, ipler, karton parçaları, takvim yaprakları gibi atık malzemeler kullanmıştır. Özellikle bu malzemeleri birbirine dikiş yardımıyla tutturarak eserlerini oluşturmuştur. Özellikle tiyatro ve operaya olan tutkusu eserlerinde mitoloji ve kurgusal figür ilişkilerini yansıtmıştır.



Resim 13: Aloïse Corbaz
(<http://www.artbrut.ch/en/21004/1000/aloise>)

Joseph Crépin olarak bilinen Fleury-Joseph Crépin, kuzey Fransa'daki Hénin-Liétard'da doğmuştur. Joseph kendine ait ilham perilerinin olduğunu söylemiştir. 345 adet yağlıboya resim bırakmıştır Joseph büyülü ve doğaüstü şifacı güçlere sahip olduğuna inanmaktadır. Simetrik kompozisyonlarında rüyalarında gördüğü tapınakları tasvir etmiştir.



Resim 14: Joseph Crépin,
(<https://web.archive.org/web/20160411072128/http://www.artbrut.ch/en/21004/1001/crepin--fleury-joseph>)

Arneval Benjamin'in çizimleri çok ayrıntılıdır ve çocuk resimlerinde gördüğümüz saydamlık ilkesini görürüz. Bir ineği iskeletiyle gösteren çizimler onun resimlerinin imgelerini oluşturur. Çocukluğunda yaşadığı çiftlikte kullanılan tarım aletleri, çiftlik hayvanları onun kompozisyonlarındaki temel nesnelere. Bazı kompozisyonlarında hayali yılanlar ve canavarlar bulunmaktadır. Mekanik yapılarındaki ayrıntılar özellikle dikkat çekmektedir. Resim yapmanın kusursuz birebir benzerliğine inanmaktadır.



Resim 13: Arneval Benjamin
(<https://web.archive.org/web/20160505181339/http://www.artbrut.ch/en/21004/1081/arneval--benjamin->)

Esnaf olarak çalışan Sylvain Lecocq, Kraft kağıtlarını, kurutma kağıtlarını ve atık kartonlarla oluşturduğu resim yüzeylerinde bilinçsizce renk kontrastlıklarını çocuksu bir tavırla düzenlemiştir. Çalışmalarında görülen kolaj parçaları ve tekrarlanan figürler kâğıt yüzeyini tamamen doldurma endişesiyle yapılmıştır. Keskin renkler ve çarpıcı detaylar göz doldurmaktadır.



Resim15: Sylvain Lecocq

(<http://www.artbrut.ch/en/21004/1137/lecocq--sylvain->)

Araştırmaya konu oluşturan Art Brut sanatı ve sanatçıları burada sayılanlardan çok daha fazladır. Bu akım sanatçılarının genel profili sanat sektörünün eğitilmiş, tanınmış sanatçı çerçevesinin dışında olması Art Brut'u özgün ve biricik bir sanat akımı yapan önemli bir noktadır. Resim, herşeyden önce bizi çevreleyen ve sürekli olarak belirip kaybolan görünürün oluulanmasıdır. Kaybolma olmasaydı herhalde resim yapma itkisi de olmazdı, çünkü o zaman görünür olanın kendisi, resmin bulmaya çabaladığı kesinliğe (kalıcılığa) sahip olurdu. Resim, diğer bütün sanatlardan daha dolaysız bir biçimde, varolanın insanlığın içine fırlatıldığı fiziksel dünyanın oluulanmasıdır (Berger,2017:17).

Kısaca sanat, insanın kendisini tanımamasının, dönüştürmesinin ve yaratmasının dışavurumu ya da bir serüvenidir. Bu serüvenin sonunda insanın, kendini tanıdığını, varlığını kanıtladığını, kendini aşma çabasıyla, kendi bilincine vardığı söyleyebilir.

Bu nedenle, araştırma içerisinde belli başlı tanınmış ve özgünlüğü kaybetmemiş olan örneklere yer verilmeye çalışılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Art Brut, sanat koleksiyonundaki eserlerin birçoğunu ruhsal hastalıklardan muzdarip insanların oluşturmalarına rağmen, Jean Dubuffet "psikiyatrik" sanat olarak tanım yapmamıştır. Özellikle hayranlık duyduğu şey, ham sanatın yalın gücü ve dizginlenmemiş anlatımcılığıdır. Sanat her zaman kendi döneminin ruhunu yansıtmıştır. 20. yüzyıldan itibaren çok sayıda sanatsal akım doğmuştur. Bunlar, eski akademik gelenekleri yıkmaya, cesur ve yeni bir sanat dünyası yaratmaya çalışan genç sanatçılardan oluşan gruplardır. Sanat ruhun yansıması ve bireyin yaşadıklarını anlatması sonucunda somut görsellere dönüşür.

Sanatçının amacı bir iletişim kurmak ya da olumlu/olumsuz farkındalık yaratmaktır. Rönesans döneminde sanatçılar ya din ya da burjuva topluluklarına hizmet ederken özgür değillerdi. Sanatın icadı için özgürlük ve özgünlük önceliklidir. Önemli olan sanatçının neyi nasıl ifade ettiğinden çok ne anlam yüklediğidir. Sanat her durumda aynıdır. Her imge ve sanat nesnesinin omuzlarındaki ifade, anlatım çabasının ürünüdür. Birey, sanat eğitimi ister alsın ister almasın görselin gücüyle sessiz çığlığını duyurma çabasıdadır. Nasıl ki çocuklar en güzel oyunlarını, en büyük hayallerini bazen de en kötü travmalarını bizlere görsel ifadeyle yansıtıyorlarsa, naif sanatçılar ve özellikle Art Brut'u meydana getiren büyük bir koleksiyon oluşturan sanatçılarda hiçbir estetik ve beğenilme kaygısı gütmeyen bizlere kendi iç dünyalarını yansıtmaktadırlar. Bu yansıma sanatın diğer disiplinleriyle oluşmaktadır. Ancak konu bazında bizler resimlere ağırlık vermekteyiz. Art Brut'u oluşturan ruhsal rahatsızlıkları, travmatik yaşamları, halüsinasyonların, somut ve soyut korkularını bazen özlemlerini, takıntılarını dile getiren resimlerle bizlere ulaşan sanatçı resimleridir. Aslında onlar hiçbir zaman kendilerini sanatçı olarak ithaf etmemişlerdir. Sanatçı Jean Dubuffet'in kendini ve sanatını arayışında yolları keşmişmiştir. Belki de o dönemde çocuk resimlerine artan ilginin

sonucunda Jean Dubuffet bu saf ve samimi resimlere ulaşmıştır. Sebebi her ne olursa olsun maddi veya manevi kâr amacı gütmeyen Art Brut sanatçıları hayatlarını ve acılarını ölümsüzleştirmişlerdir. Sanatsal çabanın ürünü, özgürlüğün ortaya çıkışıdır. Art Brut sanatçıları kurallar, nesnelere, sınırlamalardan uzak olarak üretirler. Artık sanat nesnesi gerçeklikten çok insani bir varlıktır.

Günümüzde acımasızca, birbirinin kanından ve acısından beslenen bir toplum içinde yaşamaya ve üretmeye gayret edilmektedir. Şiddetin, mobbingin etkisinde kıvranan yaş veya cinsiyet farkı olmadan her bireyin sessiz çığılığı, sanat yoluyla, bir ses, bir nefes olmaktadır. Onları doğru anlama ve tedavi etme görevi psikiyatristlerle psikologların olsa da ilk adımda sanat eğitimcileri de bu görevi üstlenmelidir. Sanat eğitimcisi olarak görseli okuma ve yorumlama anlamında kurum ya da kurum dışı eğitim alma imkânlarını araştırmalıdır. Özellikle eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştirme kapsamında verilen seçmeli derslere, zorunlu eğitim psikolojisinin yanı sıra önleyici rehberlik ve psikolojik danışma, dezavantajlı gruplarla iletişim çalışmaları, sosyal psikoloji, insan ilişkileri ve iletişim gibi eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Görevli öğretmenlerimize de hizmet içi eğitimlerle ulaşılmaya çalışılmalıdır.

Sanat bir ifade aracı ise, onu doğru anlamak ve değerlendirmek de sanat eğitimcisinin görevi olmalıdır. Sanatın sonsuzluğu, sanatın evrenselliği, sanatın korkusuzluğu bizlere de cesaret vermelidir. Sanat ve sanat eğitimi yoluyla sağır, dilsiz, kör olmadan sağduyulu ve sorumluluk sahibi olunmalıdır. Sanatla Terapi, resim okuma gibi alanlarda uzman bilim ve sanat insanlarının üniversite ve enstitülerde yetiştirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de multidisipliner çalışma grupları akademik ve bilimsel araştırmaların niteliğine değer kattığı gibi nitelik ve niceliğini de evrensel boyutta olumlu yönde etkileyecektir.

Kaynakça

- Aydın, M.Ç. (2009). “Sanatlar ve Toplumsal Etkileşim” E Yayınları. 1.Baskı.
- Berger, J. (2017). “Sanatla Direniş” Metis Yayınları.1. Baskı. ISBN-13:978-605-316-053-3.
- Dickerson, M. (2018). “A’dan Z’ye Sanat Tarihi” (çev. Düz, O.) Say Yayınları. 1.Baskı.
- Gombrich, E. H. J. (1986). Sanatın Öyküsü. (B. Cömert, Trans.). Remzi Kitabevi.
- Harrison, C. & Wood, P. (2011). “Sanat ve Kuram 1900-2000 Değişen Fikirler Antolojisi”. Küre Yayınları. 1.Baskı. ISBN 978-605-5383-01-5.
- Jung, C.G. (2016).” İnsan ve Sembolleri” (Çev. İlgün, H.M.). Kabalcı Yayıncılık.1. Baskı.
- Kaptan, C. (2016) “Acı ve Sanat”<http://www.sanatteorisi.net/sanatteorisi.asp?sayfa=Makaleler&icerik=Goster&id=3969>. Erişim 23.08.2020.
- Lynton, N. (1991). “Modern Sanatın Öyküsü” Remzi Kitabevi.2. Baskı
- Menke, C. (2015). “Sanatın Gücü” (çev. Koç, N.Z) Hece Yayınları. 1.Baskı.
- Ögel, Z., Pazarbaşı, E. (2005). “Jena Dubuffet XX. Yüzyılın Büyük Bir Sanatçısıyla Buluşma”.. Bölüm yazarı Ferit EDGÜ. Pera Müzesi Yayını 5. Mas Matbaacılık.
- Şahin, H. (2016). “Modern Sanatta Geleneğin Reddi” Akademik Sanat; Sanat, Tassım ve Bilim Dergisi. Winter 2016. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275271> Erişim: 23.08.2020
- Thévoz, M.,L’Art Brut, Editions d’Art Albert Skira S.A., Cenevre, İsviçre, 1980.

Uz. N. (2012). “Art Brut ve Jean Dubuffet'nin Heykelleri” Sayı 36 Ekim 2012
<http://www.egitirim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-31-40/sayi-36-ekim-2012/631-art-brut-ve-jean-dubuffet-nin-heykelleri>. Erişim 17.06.2020

Yılmaz, M. (2006). “Modernizmden Postmodernizme Sanat” Ütopya sanat Dizisi. Birinci baskı
Collection de l'Art Brut Sitesi, “Art Brut et Compagnie Dans L'histoire”
<http://www.artbrut.ch/indexed4a.html>, 17.06.2020.

<http://kolajart.com/wp/2014/07/26/meltem-yakin-uldes-yalnizligin-ve-deliligin-sanati-art-brut/>
Erişim: 17.06.2020

<https://web.archive.org/web/20160314102653/http://www.artbrut.ch/en/21052/what-is-art-brut>
Erişim 17.06.2020